

TERMINOLOGIJA NA PODROČJU SPECIALNE IN REHABILITACIJSKE PEDAGOGIKE IN ANDRAGOGIKE

Andragoški zorni kot

Dr. Zoran Jelenc

Temeljno izhodišče tega razmišljanja je vseživljenjskost učenja. To je sorazmerno nov koncept pri vzgoji in izobraževanju, ki se postopoma razvija in uveljavlja od konca 60-tih let prejšnjega stoletja dalje.¹ Nadgrajuje izobraževanje, kakršno se je razvijalo in oblikovalo v preteklosti, in ponuja tako šolanju mladih ali formalnemu začetnemu izobraževanju kot tudi izobraževanju odraslih ali nadaljevalnemu izobraževanju nov izziv. Strokovnjaki² ugotavljajo, ko primerjajo preteklost (čas pred dvema desetletjema ali več) s sedanostjo, da se dogaja »paradigmatični premik od izobraževanja k učenju«, kar pomeni, da ljudje zdaj za dosego svojih učnih ciljev (pridobitev znanja, spretnosti, navad itn.) ob bolj formaliziranem izobraževanju vse več posegajo tudi po učenju; učenje je v primerjavi z izobraževanjem, zlasti formalnim, razbremenjeno zahtev po strogo določeni obliki izpeljave ter od zunaj postavljenih zahtev, ciljev in potrditev z izkazi. Sicer je bilo razmerje med učenjem in izobraževanjem podobno tudi prej, saj je bilo učenja zmeraj več kot izobraževanja, vendar se nismo toliko zavedali vseh možnosti učenja; teh tudi ni bilo toliko, kot jih omogočajo zdajšnje razmere (zlasti bolj razvita informacijska in učna tehnologija). Spričo tega tudi učenju nismo namenjali tolikšne pozornosti, kot mu jo lahko namenjamo zdaj.

Za ustrezno, včasih tudi radikalno spreminjanje šolskega začetnega izobraževanja je bistveno, da je sočasno ustrezno razvito tudi izobraževanje odraslih. Skozi prizmo koncepta vseživljenjskosti učenja razumemo obe področji kot komplementarna dela istega sistema. Koncepta vseživljenjskosti učenja brez razvitega sistema izobraževanja odraslih sploh ni mogoče uveljaviti. Ali z drugimi besedami (Pediček 1992: 391): "Izobraževanje odraslih je dejavnik ocelotenja sistema vzgoje in izobraževanja, ne pa nekakšen njegov 'nadgrajenec'". Veliko o tem pove tudi misel, prav tako F. Pedička, da je "andragoški sindrom s teoremom permanentnega izobraževanja *najbolj dinamičen naboj za razvijanje današnje teorije vzgoje in izobraževanja ter najbolj podkrepljena spodbuda za prenovno smotra, sistema, vsebine ter prakse vzgoje in izobraževanja.*" (Podčrtal Z.J.). (Pediček 1985 in 1992).

¹ Med njenimi začetniki je bil Paul Lengrand s svojim delovanjem pri Unescu in s pionirskim delom Uvod v permanentno izobraževanje (An Introduction to Lifelong Education. Paris: Unesco, 1970).

² Glej Dohmen 1996: 25. Ugotovitev na srečanju ministrov za izobraževanje držav članic OECD – Vseživljenjsko učenje za vse (Lifelong Learning for All, Pariz, 1996).

Ameriška andragoginja Patricija Cross v svoji znani knjigi (Cross 1982: xi) opozarja na zahteve, ki jih vsebuje opredelitev, sprejeta na Generalni skupščini Unesca leta 1976: udejanjanje koncepta vseživljenjskosti izobraževanja in učenja zahteva tri ključne spremembe v vzgoji in izobraževanju: a/ prestrukturiranje zdajšnjega vzgojnoizobraževalnega sistema; b/ razvijanje celotnega izobraževalnega potenciala zunaj izobraževalnega sistema; in c/ posameznik (učenec, udeleženec učenja in izobraževanja) mora postati aktiven dejavnik (nosilec) svojega lastnega izobraževanja.

Tem usmeritvam vsaj deklarativno sledimo tudi v Sloveniji, saj smo v letu 2007 sprejeli dokument Strategija vseživljenjskosti učenja v Sloveniji (MŠŠ 2007). S to strategijo uveljavljamo tudi v Sloveniji vseživljenjskost učenja kot *vodilno načelo vsega izobraževanja in učenja ter kot temeljno družbeno-razvojno strategijo*. To se zrcali tako v ciljih Strategije (n.d. 5-7) kot tudi v desetih prvinah, ki smo jih označili kot strateška jedra in jih tako tudi poimenujemo³. Z njimi udejanjamo in promoviramo poglobitve razsežnosti vseživljenjskosti učenja, to pa so (prav tam, 10-20):

- celovita sistemska ureditev in povezanost vsega učenja;
- omrežje vseh možnosti in namembnosti učenja;
- učenje v vsej širini življenja;
- raznovrstnost, pestrost, prožnost izpeljave učenja;
- dostopnost učenja po meri osebe, ki se uči;
- ključne kompetence za učenje in osebno rast;
- učenje za uspešno in kakovostno delo ter poklicno kariero;
- učenje je temeljni vir in gonilna sila razvoja skupnosti;
- vse pridobljeno znanje je mogoče ugotoviti in potrditi;
- osebam, ki se želijo učiti ali se učijo, ponuditi informacije in svetovalno pomoč.

Če v filozofiji in razvoju sistema vzgoje in izobraževanja doživljamo tolikšne premike, se morajo ti zrcaliti tako v dojemanju in pojmovanju vzgoje in izobraževanja kot tudi v njegovem strokovnem izrazju. Predvsem slednjemu namenjamo pozornost na tej konferenci in v pričujočem prispevku.

Pri vzgoji in izobraževanju je veliko terminološko premalo dorečenih ali nedorečenih področij. Kdor dela na področju vzgoje in izobraževanja, bodisi teoretično bodisi pri svojem delu v praksi vsakodnevno uporablja pojme in termine s tega področja, ve, da nekatere ali celo mnoge pojme in izraze s področja vzgoje in izobraževanja različno razumemo, da njihova vsebina in pomen nista jasno opredeljeni, da jih zato različno uporabljamo, da si

³ V strateških jedrih so jedrnat in na kratko opredeljene temeljne dejavnosti, ki naj bi jih razvijali za uspešno udejanjanje strategije.

glede njihove vsebine, rabe in ustreznosti različni strokovnjaki med seboj nasprotujemo, itn. Z vpeljevanjem strategije vseživljenjskosti učenja nastajajo še nova vprašanja in zapleti. Ti so se začeli pojavljati že s samim razvojem izobraževanja odraslih (nadaljevalnega izobraževanja), ki ga tradicionalna pedagogika ni obravnavala – in ga tudi zdaj še ne obravnava – tako temeljito kot izobraževanje otrok in mladine (začetno izobraževanje). Prihaja do nasprotij in nesporazumov: med zagovorniki strategije in tistimi, ki jo sprejemajo z zadržki ali skepso; med pedagogi in andragogi; med strokovnjaki in politiki; med slovenisti in specializiranimi strokovnjaki za posamezna področja; prevodi izrazov iz tujih jezikov nam ugajajo ali ne ugajajo, jih sprejemamo ali odklanjamo; prisegamo na nedotakljivost starih izrazov, čeravno jih zdaj uporabljamo v drugačnem zgodovinskem in družbenem kontekstu, v novih življenjskih in strokovnih okoliščinah, ki jih označujejo nova strokovna spoznanja in paradigme.

Z lahkoto bom naštel nekaj primerov ključnih izrazov s področja vzgoje in izobraževanja, ki jih v praksi različno uporabljamo in se o njih razhajamo celo najvidnejši strokovnjaki.⁴

- *začetno izobraževanje – nadaljevalno izobraževanje;*
- *temeljno izobraževanje – nadaljnje izobraževanje;*
- *izobraževanje – učenje;*
- *vseživljenjsko izobraževanje – doživljenjsko izobraževanje;*
- *vseživljenjsko izobraževanje – vseživljenjsko učenje;*
- *formalno izobraževanje – neformalno izobraževanje;*
- *neformalno izobraževanje – neformalno učenje;*
- *organizirano samostojno učenje – samoizobraževanje;*
- *neformalno učenje – informalno / aformalno učenje;*
- *naključno (priložnostno) in aformalno učenje;*
- *ugotavljanje in potrjevanje znanja – preverjanje in priznavanje znanja – preverjanje in ocenjevanje znanja.*

Razhajanja nastajajo tudi pri rabi terminov v tujih, npr. evropskih, in domačih strokovnih ter uradnih in političnih dokumentih. Ta razhajanja niso neugodna samo za stroko, saj so na neki način kazalec njene šibkosti, temveč lahko povzročijo težave in celo zmedo v statističnih prikazih⁵ in tudi v političnih

⁴ Na tem mestu jih ne bom razlagal, želim le opozoriti, da gre za ključne strokovne izraze in da jih ni malo. Zahtevnost te tematike se je pokazala na kolokviju Andragoškega centra Slovenije leta 1997 z naslovom Vseživljenjsko izobraževanje in vseživljenjsko učenje. (Jelenc Z., ur. 1998).

⁵ Primer: Statistični urad republike Slovenije (SURS) uporablja v svojih uradnih statističnih poročilih izraz 'nadaljnje izobraževanje' kot sinonim za izobraževanje odraslih, kar ni v skladu s Terminologijo izobraževanja odraslih (Jelenc, Z, 1991, str. 45), kjer se za izobraževanje odraslih uporablja pojem in izraz 'nadaljevalno izobraževanje', 'nadaljnje izobraževanje' pa označuje spopolnjevanje znanja.

programih. Takšno stanje postane posebno neugodno, če povzroči razhajanja, neuskklajenosti in nesporazume med stroko in politiko. Zato je terminologija tudi vprašanje politike, in ne le stroke.

Filozofija in strategija vseživljenjskosti učenja prinaša tudi potrebo po novem področju v družini ved in stroke o vzgoji in izobraževanju oseb s posebnimi potrebami in po njegovem poimenovanju. Če smo doslej za vso stroko ali vedo, ki označuje in obravnava populacijo oseb s posebnimi potrebami, uporabljali le ime 'specialna in rehabilitacijska pedagogika', moramo odslej tej dodati še novo ime, ki označuje nastajajoče strokovno področje, to je 'specialna in rehabilitacijska andragogika'. Obe sta podpodročji širše znanosti ali stroke o vzgoji in izobraževanju oseb s posebnimi potrebami. Dejavnosti na področju 'specialne in rehabilitacijske andragogike' seveda že potekajo, stroka pa se šele oblikuje, v njej se oblikuje in preoblikuje tudi strokovno izrazje (terminologija). Menimo, da o pomembnosti, potrebnosti in aktualnosti nove stroke ni nobenega dvoma. Iz teh ugotovitev izhaja tudi potreba, da se razvoju ustrezno izoblikujejo novi študijski programi, ki bodo namenjeni obravnavanju odraslih oseb s posebnimi potrebami. Izobraževalne politika v Sloveniji ne namenja ustrezne pozornosti odraslim osebam s posebnimi potrebami. Zanje praviloma ne predvideva posebnih sistemskih ukrepov in programov, ki bi omogočali in pospeševali njihovo specifično izobraževanje in učenje. Zaostajanje sistemske skrbi za izobraževanje odraslih oseb s posebnimi potrebami ni v skladu s sodobnimi pogledi na vlogo in razvoj izobraževanja, ki se še posebno zrcali v filozofiji *vseživljenjskosti učenja*. Da bi dosegli izboljšanje zdajšnjega položaja pri vzgoji in izobraževanju odraslih na tem področju, se bomo morali ustrezno organizirati tako andragogi kot tudi specialni pedagogi. Andragogom je potrebno dati več znanja s področja specialne obravnave in rehabilitacije odraslih oseb s posebnimi potrebami, specialnim in rehabilitacijskim pedagogom pa več znanja o izobraževanju odraslih in andragogiki. Zgled za povezovanje dajeta Andragoško društvo Slovenije, ki ima Sekcijo za osebe s posebnimi potrebami in Društvo specialnih in rehabilitacijskih pedagogov, ki se vse bolj povezuje z Andragoškim društvom Slovenije.

Besedišče je živ organizem. Njegov razvoj je naravna posledica splošnega razvoja in sprememb, ki se nenehno dogajajo globalno (v širokem svetu) in lokalno (v ožjem okolju, kjer živimo). Razvoj besedišča je posledica razvoja pojmov, ti pa se spreminjajo, ker nastajajo nova in nova spoznanja, ki spreminjajo svet in razmere, v katerih in s katerimi živimo. Razvoju je še posebej podvrženo strokovno izrazje. Tu so vplivi znanstvenih spoznanj in strokovnega napredka še bolj neposredni in nujni. Nova spoznanja in ugotovitve ne morejo ostati brez imen in izrazov. Čeravno nova poimenovanja marsikoga, ki je navezan na stare izraze, motijo in jih označuje za neologizme.

Terminologija mora zato biti predmet nenehnega opazovanja, spremljanja in tudi poglobljenega raziskovanja, katerega rezultat naj bi bili konsenzualno dogovorjeni izrazi za področje vzgoje in izobraževanja, v zdajšnjem času seveda upoštevajoč koncept in strategijo vseživljenjskosti učenja. Takšno delo zahteva veliko časa. Strategija vseživljenjskosti učenja je nedvomno okrepila to potrebo. Še posebej to velja za področje izobraževanja odraslih, ki ga ta strategija povezuje v koherenten sistem vzgoje in izobraževanja, kar pomeni umestitev v novo strukturo in celoto. V primerjavi s pedagogiko, ki ima daljšo tradicijo in je ves čas predmet strokovnega in znanstvenega proučevanja, sta izobraževanje odraslih in andragogika relativno novi strokovni področji v vzgoji in izobraževanju, ki se ju je doslej obravnavalo v okviru pedagogike. Danes je andragogika relativno samostojna veda v družini znanosti o vzgoji in izobraževanju. Takšen razvoj nujno povzroči nove opredelitve ali preoblikovanje prejšnjih. Opredeljevanje izobraževanja in učenja kot nenehnih procesov, ki trajajo vse življenje, spodbuja tudi razvoj novih možnosti, načinov in oblik učenja. Danes imamo vrsto dejavnosti, ki jih v prejšnjih besednjakih s področja vzgoje in izobraževanja ni bilo. Za osvetlite te trditve navedimo le nekatere: multimedijsko izobraževanje, informacijsko-komunikacijska tehnologija, e-učenje, video konfrontacije in interaktivna tehnologija, telefonsko učno omrežje, izobraževanje na daljavo, modularni programi, učni projekti, projektno učenje, učenje po pogodbi, odprto ali dostopno učenje, središča za odprto ali dostopno ali samostojno učenje, informacijsko-svetovalna središča, središča vseživljenjskega učenja, socio-kulturna animacija itn. Že v naši prvi terminologiji za področje izobraževanja odraslih smo zapisali (Jelenc1991: 6), da potrebe po našem, slovenskem besednjaku za izobraževanje odraslih morda niti ni treba posebej utemeljevati, saj je razumljivo, da vsak narod potrebuje urjeno in jasno opredeljeno izrazje, tako za splošne potrebe kot tudi za potrebe na posameznih strokovnih področjih, še posebno, če so nova ali se zelo hitro razvijajo.

Pri razvijanju in raziskovanju terminologije in strokovnega izrazja moramo upoštevati nekatere značilnosti, posebnosti ali celo zakonitosti, ki spremljajo to nastajanje in razvoj besedja na posameznih področjih dejavnosti, tudi na področju vzgoje in izobraževanja.

Kulturna zaznamovanost. Za besedje je značilno, da nastaja v svojem specifičnem kulturnem, družbenem in jezikovnem okolju. To mu daje vsebinsko, morfološko in pomensko značilnost, ki je v nekaterih primerih lahko primerljiva z izrazi v drugih kulturnih, družbenih in jezikovnih okoljih, v drugih primerih pa se od njih precej ali celo povsem razlikuje. Nekaj primerov:

- termin 'adult education' v Veliki Britaniji nima istega pomena kot dobesedni prevod tega izraza v slovenščino, ki je 'izobraževanje odraslih'; če hočemo Angležu povedati, da govorimo o celotnem izobraževanju odraslih, moramo uporabiti njihovo sintagmo 'adult and continuing education'; 'adult

education' v Veliki Britaniji označuje le splošno izobraževanje odraslih, brez poklicnega izobraževanja in usposabljanja in navadno tudi brez visokošolskega izobraževanja;

- medtem, ko smo pri nas sprejeli oba izraza, ki označujeta nenehnost izobraževanja, to sta 'permanentno' in 'vseživljenjsko' izobraževanje, se v Franciji uporablja le prvi izraz (education permanente), v Veliki Britaniji pa drugi (lifelong education). Funkcionalne razlike med njima ni, pomensko pa bi izraza celo lahko razlikovali;

- izraz 'učenec' ima pri nas ožji pomen kot na anglosaksonskem govornem območju; medtem, ko se pri nas praktično uporablja le za otroka, praviloma le v osnovni šoli, označuje izraz 'learner' v angleščini vsako osebo, ki se uči, tudi odraslega; zaradi tega imamo v slovenščini kar težave, ko hočemo označiti odraslo osebo, ki se uči; to je bržkone posledica kulturnih okoliščin, ki v Sloveniji pri izobraževanju in učenju dajejo največjo prednost in težo šolanju, čeravno je to-to le ena od možnosti izobraževanja in učenja;

- termina 'guidance' v slovenščini ne moremo ustrezno prevesti; kakorkoli poskušamo, ga ne moremo izraziti z eno besedo, zato smo pri prevajanju v slovenščino uporabili sintagmo 'svetovalno delo'; poskusi, kot so 'orientacija', 'svetovanje', 'vodenje' itn. ne označijo pravega pomena angleškega izraza, naš izraz je ali preveč direktiven (orientacija, vodenje) ali preozek (svetovanje).

Tradicija, navade. Izraze ki smo jih navajeni, zelo težko opustimo ali nadomestimo z drugimi, novimi; nove izraze, ki nastajajo, ker z njimi označujemo spremembo, radi zavračamo in jih označimo za neologizme.

- takšno usodo, denimo, doživlja poskus vpeljevanja izraza 'aformalno' učenje, še zmeraj nam je ljubši izraz 'informalno', ker smo ga navajeni; v pojasnilih slovenistov najdemo razlago, da razlika med obema predponama 'a-' in 'in-' (obe sta latinskega izvora) s terminološkega stališča ni tako bistvena, da bi upravičila uvedbo novega izraza; dajejo prednost bolj uveljavljenemu poimenovanju *informalno učenje*, saj pravijo, da ni nobene potrebe, da bi predpono *in-*, ki izraža nikalnost, zamenjali z predpono *a-*, ki izraža odsotnost; logično vprašanje, ki ga ob tem lahko postavimo, je: zakaj bi izražali nikalnost, če zadošča odsotnost; le zaradi tega, ker smo izraza navajeni?⁶

- vztrajamo pri izrazu 'dopolnilno izobraževanje', čeravno konceptu vsreživljenjskosti učenja bolj ustreza 'izpopolnjevanje' ali 'spopolnjevanje'; tu gre za razlike, ki jih vidimo le z dovolj prefinjenim občutkom za pomen besed; gre za različice pojmov, kot so: 'dodatno' in 'dopolnilno' izobraževanje ter spopolnjevanje; opredeljevanje in razlikovanje teh izrazov je mogoče le s poglobitvijo v logiko njihovega sporočila in namembnosti; z dopolnilnim izobraževanjem *dopolnjujemo* nek primanjkljaj znanja,

⁶ Vir: Mojca Žagar Karer: Terminološko svetovanje med teorijo in prakso. Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, ZRC SAZU, Ljubljana, Simpozij OBDOBJA 28.

spretnosti itn., izobraževanje se konča, ko primanjkljaj odpravimo; pri dodatnem izobraževanju pa dosežena znanja, spretnosti itn. razširjamo, *dodajamo*, če se izkaže potreba po tem; pojem *spopolnjevanje* (ali izpopolnjevanje) bolj kot vse navedene različice označuje nenehnost (permanentnost, vseživljenjskost) in gibljivost izobraževanja in je tako funkcionalno najširši, saj označuje vsako nadaljnje izobraževanje in/ali učenje; oba prej navedena izraza (dopolnilno, dodatno) sta bolj statična, saj pomenita dodajanje k nečemu ali dopolnjevanje nečesa, kar je že doseženo.

- v očitnem nasprotju s z značilnostmi vseživljenjskega učenja je izraz 'slušatelj'; označuje pasivnega učenca, ki – tako kot некоč v šoli – le posluša, kar mu učitelj govori; danes se zavzemamo za to, da bi bil učenec aktiven in tudi za to, da učitelj ne bi bil edini vir znanja;
- podobno arhaično in neustrezno zveni izraz 'študent', ko ga uporabimo za udeleženca Univerze za tretje življenjsko obdobje; študent je udeleženec formalnega izobraževanja na visokošolski ravni, pri izobraževanju v Univerzi za tretje življenjsko obdobje pa gre za neformalno izobraževanje in učenje, ki navadno poteka v manj formaliziranih oblikah (skupinah) in ni primerljivo z univerzitetnim študijem;
- nekdanji izraz, ki izvira iz srbščine, 'doživljenjsko izobraževanje', smo zamenjali z ustrežnejšim 'vseživljenjsko izobraževanje' ali učenje, katerega ustreznost so nam potrdili na Inštitutu za slovenski jezik SAZU; še zmeraj pa je nekaterim bližji izraz 'doživljenjsko'.

Spremembe, novosti. V Sloveniji imamo zelo močno šolsko tradicijo. To se kaže v številnih izrazih, ki bi jih v novih razmerah morali zamenjati.

- izraza 'šolstvo' in 'izobraževanje' se pri nas praviloma uporabljata kot sinonima; v konceptu in strategiji vsreživljenjskosti učenja je hierarhija izrazov takšna: učenje > izobraževanje > šolanje⁷; v Sloveniji imamo še zmeraj 'Ministrstvo za šolstvo', ustrezno pa bi bilo, da ga imenovali 'Ministrstvo za učenje ali/in izobraževanje'; v časniku Delo so do pred kratkim imeli rubriko 'Šolstvo', v njej pa so objavljali prispevke o vprašanih vsega izobraževanja in učenja (potem so ime nadomestili z nerazumljivim 'Globus znanja', ki pa so ga že ukinili);
- strategija vseživljenjskosti učenja deli vse izobraževanje na dve enakovredni in enakopravni področji, ki sta sistemsko komplementarni, to sta: 'začetno *izobraževanje*' (izobraževanje otrok in mladine) ter '*nadaljevalno izobraževanje*' (izobraževanje odraslih); zgled za to poimenovanje imamo v angleških izrazih 'initial' in 'continuing' education; na to novo poimenovanje področij se večina kar ne more navaditi, čeravno zelo dobro označujeta vseživljenjskost izobraževanja in učenja;
- strategija vseživljenjskosti učenja zavrača dozdejšnja prakso, ki se kaže v podeljevanju spričeval kot končnih dokazih o pridobljenem znanju; ker znanje pridobivamo tudi zunaj šol in z neformalnim

⁷ To nam pove izjava znanega kanadskega andragoga Alana Thomasa: Izobraževanje je »javni odgovor na dejstvo, da se ljudje učijo«. (Thomas v Jelenc 1998: 46).

izobraževanjem in učenjem, mora biti tudi dokazovanje znanja kontinuirano; postopek, ki to omogoča, se v angleščini imenuje 'accreditation of prior learning' (s kratico APL), kar smo v slovenščino prevedli z 'ugotavljanje in potrjevanje znanja' (UPZ); v na novo sprejetih zakonskih aktih se kljub temu uporablja izraz 'preverjanje in ocenjevanje' znanja; preverjanje in ocenjevanje sta tipična postopka, ki potekata pri šolskem pouku, ko se sprotno preverja in ocenjuje, koliko se učenci učijo.

Zakonodaja, uradni dokumenti. Zelo vpliven dejavnik pri ohranjanju ustaljenega strokovnega izrazja in preprečevanju uveljavljanja novega, so zakonski akti in uradni predpisi ter dokumenti. Tako predstavniki uradnih organov, ki pripravljajo zakonske predpise, kot tudi strokovnjaki, ki niso naklonjeni spremembam, zavračajo nove izraze s pojasnili ali izgovori, da jih predpisuje zakon. Takšnim stališčem se navadno potem povečini pridružijo še politiki, ki bolj nagibajo k stabilnim rešitvam kot k spremembam.

- v našem Zakonu o visokem šolstvu in dokumentih s tega področja se še zmeraj označuje študente, ki študirajo kot udeleženci izobraževanja odraslih, kot 'izredne' študente, študij odraslih pa kot 'izredni študij'; raba izraza 'izredni študij' je v popolnem nesoglasju s filozofijo in strategijo vseživljenjskosti učenja, saj daje eni študijski populaciji – tistim, ki takoj po srednji šoli nadaljujejo študij brez prekinitve in študirajo s polnim študijskim programom ali časom – privilegij, da so 'redni' študentje, druge – odrasle, ki se po krajši ali daljši prekinitvi vračajo v študij, praviloma ob delu ali s časovno skrčenim obiskovanjem študijskega programa – pa označuje za 'izredne' študente. Biti nekje – v našem primeru pri učenju in izobraževanju, posebej visokošolskem – 'reden' ali 'izreden' nima le administrativne konotacije; jasno je, da pomeni biti izreden najmanj to, da nisi enakovreden in da si postranski (si blizu temu, da si obroben, marginalen); če je to sistemsko pravilo in izhodišče, kar pri nas zagotovo je, ima izraz diskriminatoren ali celo slabšalen pomen, v statusnem, finančnem in še kakem drugem pogledu. pri tem je še najmanj pomembno to, da imaš drugačen (časovno skrčen) program – to je mnogokrat lahko tudi prednost – huje je to, da je 'izredni' študent v neenakopravnem položaju v primerjavi z 'rednim';

- v EU statističnem glasilu Eurostat najdemo podatek, da je, npr. v Sloveniji, v vseživljenjsko učenje vključenih 13,9 odstotkov populacije odraslih; če bi podatek res veljal za vse, ki se po končanem začetnem izobraževanju (šolanju) vključujejo v izobraževanje ali učenje – torej 'vseživljenjsko učenje, bi upravičeno rekli, da je nesmiseln, saj se na tak ali drugačen način učijo vsi ljudje; prava številka bi morala biti ok. 95 odstotkov; v danem primeru pa so s podatkom statistično zajeti zaposleni, ki se v enem mesecu vključijo v bolj formalizirano izobraževanje; evropski statistični bilten torej napačno uporablja pojem 'vseživljenjsko učenje'.

Področje, ki ga obravnavamo na konferenci, je še posebej občutljivo; ima vrsto izrazov, ki ne izražajo le strokovne vsebine pojma, temveč jih specifično oblikujejo in preoblikujejo tudi drugi dejavniki, zlasti psihološki (predsodki, stereotipi, bojzani in strahovi, zadrege, sramovanje, zaničevanje, sovraštvo, usmiljenje ipd.) in družbeni status prizadetih oseb (odkloni od tim. 'normalne' populacije, posebne potrebe, socialno vključevanje in izključevanje, marginalnost, izločenost, izolacija, materialna in socialna odvisnost, nemoč ipd.). Ta tematika je lahko poseben izziv za strokovnjake različnih strok – psihologe, sociologe, socialne delavce, pravnike, jezikoslovce – sloveniste, zelo aktualna pa je tudi za medije. Nekateri izrazi s tega področja, ki so danes že opuščeni, so domala 'ponarodeli' in so se znašli v besedišču, ki ima slabšalni prizvok, npr. 'debil', 'idiot', 'kreten' itn., nekateri pa so slabšalni že po svojem uradnem nazivu in zvenu, kot je npr. izraz 'invalid' (dobesedni prevod: nevrednež), ali pa po značilni končnici »...ik«, npr. paraplegik, afatik, dislektik itn. Že samo nekdanje poimenovanje stroke, ki je še zmeraj prisotno, je nakazovalo odnos 'normalne' družbe do ljudi z motnjami, kot je 'defektologija' in 'defektolog'. Pri razvoju izrazja na področju 'specialne in rehabilitacijske pedagogike' opazamo posebnost, po kateri se to področje razlikuje od drugih strok; novi izrazi na tem področju po poteku časa pridobijo negativno konotacijo, v kateri se zrcali odnos družbe do ljudi z motnjo v duševnem ali telesnem razvoju; ali pa razvoj stroke in družbena dogajanja kažejo, da je nek izraz zastarel, neskladen z novo doktrino, in nujno potrebuje nadomestilo zaznamovane besede. Kot izhod iz sile se je na tem področju pojavil olupševalni izraz 'osebe s posebnimi potrebami', ki ne določa jasno, koga (v pozitivnem ali negativnim smislu) se s tem misli, v nekaterih strukturah pa je neuporaben in zveni čudno, npr. 'dekle s posebnimi potrebami'.

Nekatere izraze na tem področju je potrebno zamenjati, ker jih razvoj stroke ali družbena merila označujejo kot slabšalne in neskladne z novo doktrino. V novih, nadomestnih izrazih je očitna predvsem želja, da dosežemo družbeno sprejemljivost izraza in se izognemo njegovi slabšalnosti. Sicer pa so problemi tudi na tem področju v tem, da se s proučevanjem in razvojem izrazja premalo ukvarjamo., kot se na sploh premalo ukvarjamo z vprašanji sistemske ureditve izobraževanja odraslih oseb s posebnimi potrebami. Tej ciljni skupini odraslih oseb ali, bolje rečeno, skupinam – saj gre pri kategoriji oseb, ko jih označujemo s skupnim pojmom 'osebe s posebnimi potrebami', tudi za različne ožje populacije s posebnostmi bodisi v gibalnem ali duševnem razvoju bodisi na senzornem področju –, namenja izobraževalne politika še posebno nezadostno pozornost. Zanje praviloma ne predvideva posebnih sistemskih ukrepov in programov, ki bi omogočali in pospeševali njihovo specifično izobraževanje in učenje. Skrb za posebne populacije se praviloma konča po fazi začetnega izobraževanja (šolanje otrok in mladine), potem pa se jih prepušča njihovim lastnim zmožnostim, možnostim, okoliščinam in iznajdljivosti. Prevlada občutek, da se te osebe lahko same znajdejo in da lahko poskrbijo same za svoj

razvoj – v tem tudi za učenje in izobraževanje – do konca življenja. Ali pa se pričakuje, da bodo to breme prevzeli starši ali drugi sorodniki.

Sistematično iskanje primerov, v katerih se zrcali neenotnost, negotovost ali celo zmedenost pri uporabi posameznih strokovnih izrazov na področju vzgoje in izobraževanja ali na področjih, ki so z njima povezana, bi pokazalo, da takšnih primerov ni malo. Ti primeri deloma kažejo, da gre tudi na tem področju za hiter razvoj – kar nas na nekaterih drugih področjih, denimo na področjih naravoslovja ali tehnologij, za katere je očitno, da se razvijajo hitro, niti ne preseneča – deloma pa, da se zaznavanju sprememb in urejanju strokovnega izrazja ne namenja dovolj znanstvene in strokovne pozornosti. Zadnji, ki se je pri nas raziskovalno loteval pedagoške terminologije, je bil dr. Pediček v 80-tih letih (Pediček 1985, 1989). A tudi on v svojem sinteznem delu (Pediček 1990) toži nad »občutno praznino na teoretskem področju terminologije v znanosti (posebno v pedagoški)« (n.d.: 1).⁸

Iz navedenega lahko sklepamo, da se je mogoče lotiti določanja in dokončnega odločanja o posameznih spornih ali morebitnih neustreznih potrebno le s skrbno načrtovanim in poglobljenim raziskovalnim projektom. Projekt je zahteven, saj zahteva tako uporabo metod primerjalnega raziskovanja kot tudi poglobljeno raziskovanje pomena, etiologije in opredelitev posameznega strokovnega izraza. Za vsak predlagani strokovni termin je potrebno doseči soglasje ustreznih strokovnjakov s področja pedagogike in andragogike in tudi drugih relevantnih strok kot tudi presojo jezikoslovcev. Na problem je potrebno opozoriti nosilce politike na področju vzgoje in izobraževanja, da razpišejo in omogočijo takšno raziskovanje.

Viri:

Cross, K. Patricia (1982): *Adults as Learners*. S. Francisco, Washington, London: Jossey – Bass Publishers.

Davies, Alan (1985): *Defining Non-formal Education*. V: *Non-formal Vocational Training*. Courier, 34, 23-26.

Dohmen, G. (1996): *Lifelong Learning. Guidelines for a Modern Education Policy*. Bonn: Federal Ministry of Education, Science, Research and Technology.

Jarvis, P. (1990): *International Dictionary of Adult and Continuing Education*. London in New York: Rutledge.

⁸ Pediček v svojem raziskovalnem projektu ugotavlja, da je pojav širši in ni opazen le na področju pedagoške terminologije, temveč meni, da gre za nezadostnost pri obravnavanju nekaterih temeljnih vprašanj o teoriji terminologije v znanosti. Izhod vidi v »snovanju in oblikovanju večznanstvenega obravnavanja nekaterih temeljnih vprašanj o teoriji terminologije v znanosti.« (Pediček 1990: 1).

- Jarvis, P. (1997): *Ethics and Education for Adults in a Late Modern Society*. Leicester: NIACE.
- Javrh, Petra /ur/ (2008): *Vseživljenjsko učenje in strokovno izražanje*. Ljubljana: Pedagoški inštitut.
- Jelenc, Zoran (2000): *Strategija in koncepcija izobraževanja odraslih v Sloveniji*. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
- Jelenc, Z. /ur/ (1991): *Terminologija izobraževanja odraslih - z gesli in pojasnili v slovenščini ter z gesli v angleškem, francoskem, španskem, nemškem in italijanskem jeziku*. (Zbral in ur.: Zoran Jelenc). Pedagoški inštitut pri Univerzi v Ljubljani, Ljubljana 1991. (Izobraževanje odraslih, 6).
- Jelenc, Z. /ur./ (1998a): *Vseživljenjsko izobraževanje in vseživljenjsko učenje*. Ljubljana: Andragoški center Slovenije. (Zbirka Študije in raziskave 7).
- Jelenc, Z. (1998): *Vseživljenjsko učenje – najširši pojem in strategija prihodnosti*. V: *Vseživljenjsko izobraževanje – vseživljenjsko učenje* (ur. Z. Jelenc), Ljubljana: Andragoški center Slovenije, str. 39-51.
- Jelenc, Zoran (2004): *Več pozornosti našemu strokovnemu izražju*. *Andragoška spoznanja*, 2004, 4, 40-49.
- Lengrand, P. (1970): *An Introduction to Lifelong Education*. Paris: Unesco.
- Lengrand, P. (1989): *Lifelong Education: Growth of The Concept*. V: *Lifelong Education for Adults. An International Handbook* (ur. Colin J. Titmus). Oxford in dr.: Pergamon Press, str. 5-9.
- Longworth, N., W. K. Davies (1996): *Lifelong Learning. New Vision, new Implications, new Roles for People, Organisations, Nations and Communities in the 21st Century*. London: Kogan Page.
- Marentič Požarnik, Barica (2000): *Uveljavljanje kompetenčnega pristopa terja vizijo, pa tudi strokovno utemeljeno strategijo spreminjanja pouka*. *Vzgoja in izobraževanje*, 1, 2000, 27-33.
- MŠŠ (2007): *Strategija vseživljenjskosti učenja v Sloveniji /ur. Zoran Jelenc/*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.
- Muršak, J. (2002): *Pojmovni slovar za področje poklicnega in strokovnega izobraževanja*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport – Urad RS za šolstvo in Center RS za poklicno izobraževanje.
- Pediček, Franc (1985, 1989): *Razvoj in sistem slovenske pedagoške terminologije*. Ljubljana: Pedagoški inštitut. (Raziskovalni projekt).
- Pediček, Franc (1990): *Prispevki za terminologijo v znanosti – tudi pedagoški*. Radovljica: Didakta.
- Pediček, Franc (1992): *pedagogika danes*. Obzorja, Maribor.
- Žagar Karer Mojca: *Terminološko svetovanje med teorijo in prakso*. Ljubljana, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, ZRC SAZU. Simpozij OBDOBJA 28.